

Прохоренко Олексій Олексійович –

кандидат психологічних наук, науковий співробітник відділу інновацій та стратегій розвитку освіти Інституту педагогіки НАПН України.

Коло наукових інтересів: педагогічна психологія, педагогічне прогнозування, освітні інновації, інноваційний розвиток закладу загальної середньої освіти.

e-mail: innovacia@ukr.net

DOI 10.32405/2411-1317-2018-3-75-83

УДК 373.5.014;303.444:005.412

ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: КЛАСИФІКАЦІЯ І ХАРАКТЕРИСТИКА

У статті виділено, обґрунтовано й охарактеризовано чинники розвитку загальної середньої освіти, подано класифікацію цих чинників. Для здійснення цієї класифікації застосовувалися декілька основ (ознак), першою з яких є походження цих чинників: поділ на внутрішні (спричинені або локалізовані в самій системі загальної середньої освіти) і зовнішні. Зовнішні за територіальною ознакою розподілено на внутрішньодержавні (виникають і діють в межах держави) й міжнародні (виникають і діють на загальносвітовому (глобалізація) та міждержавному рівнях). Підставою для поділу стали сфери державного (міжнародного) життя: політико-правова, науково-технічна, економічна, соціально-економічна, демографічна, соціокультурна, освітня, соціально-психологічна, екологічна.

Ключові слова: загальна середня освіта; розвиток; освітньо-педагогічне прогнозування; прогностичний фон; чинники розвитку загальної середньої освіти; класифікація і характеристика чинників.

Постановка проблеми. Завдання виділення та якісного й кількісного аналізу чинників розвитку досліджуваного об'єкта є одним із ключових у проблематиці освітньо-педагогічного прогнозування, одним із вирішальних для продуктивного здійснення прогнозування розвитку загальної середньої освіти. Без визначення складу, кількісних показників і динаміки впливу цих фонових (зовнішні чинники) й профільних (внутрішні чинники) даних про об'єкт прогнозування неможливо розробити ґрунтовні пошукові й нормативні прогностичні моделі розвитку загальної середньої освіти.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю виділення й обґрунтування, розроблення класифікації чинників розвитку загальної середньої освіти, що є однією з передумов вироблення ґрунтовних прогнозів перебігу зазначеного процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика прогнозування розвитку системи загальної середньої освіти розглядалася в працях вітчизняних і зарубіжних учених: Б. С. Гершунського (теоретико-методологічні засади освітньо-педагогічного прогнозування), Е. Г. Костяшкіна (прогнозування розвитку школи, прогностична модель школи майбутнього), В. Г. Кременя (філософія освіти, людиноцентристський підхід, модернізація освіти), Л. А. Онишук (концептуальні засади прогнозування розвитку загальної середньої освіти), Д. О. Пузікова (теоретична модель прогнозування розвитку загальної середньої освіти), О. М. Топузова (дидактична прогностика, профільне навчання), Е. Тоффлера (футурологія), Т. Х'юсена (тенденції розвитку освіти, прогнози розвитку освіти в кінці ХХ ст.) та ін.

Проблема виділення й вивчення чинників розвитку загальної середньої освіти знайшла своє відображення в працях Л. А. Онищук (чинники прогнозного фону розвитку загальної середньої освіти) [4, с. 19 - 20], Д. О. Пузікова (зовнішні чинники розвитку закладу загальної середньої освіти) [5, с. 134], О. І. Мезенцевої (міжнародні чинники розвитку загальної середньої освіти) [3], О. І. Титаренко (соціально-культурні чинники функціонування системи освіти) [8], Н. Д. Шульги (чинники впливу на стан сучасної освітньої політики) [9] та ін. Однак ця проблема все ще не стала об'єктом цілісного наукового дослідження, що й зумовлює його актуальність та необхідність.

Формулювання мети статті. Метою статті є виділення й обґрунтування чинників розвитку загальної середньої освіти, розроблення класифікації і надання стислої характеристики цих чинників на основі аналізу наукових літературних джерел.

Виклад основного матеріалу. Передусім визначимо поняття «чинник», «чинник розвитку загальної середньої освіти». Відповідно до Великого тлумачного словника української мови, чинник – це «умова, рушійна сила, причина будь-якого процесу, що визначає його характер або одну з головних рис; фактор». У словнику наведено дані про зовнішні (екзогенні) і внутрішні (ендогенні) чинники, що виділяються відповідно до їхнього походження, причинності. [1, с. 1601]. Таким чином, чинник розвитку загальної середньої освіти – це внутрішня або зовнішня умова, рушійна сила, причина цього процесу, що визначає його характерні риси (характер в цілому); фактор цього розвитку.

Результати аналізу наукової літератури [2; 3; 4; 5; 6; 7 та ін.] дають можливість класифікувати чинники розвитку загальної середньої освіти.

За першою основою, *походженням цих рушійних сил (умов, причин, факторів)*, можна виділити *зовнішні* (екзогенні) й *внутрішні* (ендогенні) чинники розвитку загальної середньої освіти.

Варто зазначити, що такий поділ має певні обмеження, адже значна частина внутрішніх і зовнішніх чинників означеного процесу також перебувають у безпосередньому чи опосередкованому, прямому й зворотному зв'язках, наприклад:

залучення до міжнародної співпраці, одержання зарубіжних методичних розробок, відкриття джерел фінансування вирішення певної освітньої проблеми (міжнародні зовнішні чинники) актуалізують увагу до неї органів державного управління та суспільства (зовнішній чинник), що породжує інтерес до цієї проблеми, стимулює відповідну інноваційну освітню діяльність педагогічних колективів (внутрішні чинники);

зростання фінансування системи загальної середньої освіти, збільшення розміру заробітної плати вчителя (зовнішні економічні чинники) можуть впливати на формування внутрішньоорганізованої мотивації професійної діяльності (прагнення до професійного розвитку, участі в розвитку закладу освіти тощо), позитивне ставлення вчителя до своєї професії (внутрішні чинники);

усвідомлення педагогами соціальної значущості, престижності своєї професії, їхнє ціннісне ставлення до неї (внутрішній чинник) певною мірою корелюватимуть зі ставленням до неї в суспільстві (зовнішній, соціокультурний чинник) та ін.

Однак поділ чинників за походженням обґрунтовано теорією й практикою соціального та освітньо-педагогічного прогнозування, в якому сукупність факторів (умов, причин) «зовнішніх щодо об'єкта прогнозування», але «істотних для розв'язання завдання прогнозу», розглядають як його прогнозний фон [7, с. 394].

У ході виділення й обґрунтування сукупності зовнішніх чинників розвитку загальної середньої освіти (складників прогнозного фону цього об'єкта прогнозування) важливу роль відіграв аналіз наукових праць І. В. Бестужева-Лади [7], Б. С. Гершунського [2], О. Мезенцевої [3], Л. А. Онищук [4], Д. О. Пузікова [5; 6], І. О. Титаренко [8] та ін.

Бестужевим-Ладою І. В. виділено такі стандартні складники прогнозного фону об'єкта прогнозування: науково-технічний, демографічний, економічний, соціологічний, соціокультурний, організаційно-політичний, міжнародний [7, с. 394].

У фундаментальній праці «Образовательная педагогическая прогнозика. Теория, методология, практика» Б. С. Гершунський виділяє соціальні, економічні, науково-технічні, психологічні фактори, значущі для освітньо-педагогічного прогнозування [2, с. 119].

У Концепції прогнозування розвитку загальної середньої освіти, створеній Л. А. Онищук, виділено, обґрунтовано й охарактеризовано групи чинників розвитку соціальної сфери держави, значимі для означеного об'єкта прогнозування, а саме: економічні, політичні, правові, куль-

турні, природно-кліматичні, соціально-демографічні, національно-етнічні, соціально-психологічні чинники [4, с. 19 - 20].

У моделі прогнозування розвитку закладу загальної середньої освіти в системі внутрішньо-шкільної методичної роботи [5, с. 90 - 91] і теоретичній моделі прогнозування розвитку загальної середньої освіти [6, с. 128 - 137], розроблених Д. О. Пузіковим, ураховано стандартний компонентний склад прогнозного фону об'єкта прогнозування за І. В. Бестужевим-Ладою [7, с. 394]. Однак автор виділяє конкретні чинники розвитку прогнозного фону окремого закладу освіти, а саме: «розвиток педагогіки (теорії виховання, дидактики, методик тощо), інших наук, основи яких викладаються в школі, впровадження нових педагогічних технологій, нових технічних засобів навчання, народжуваність у громаді, стан фінансування загальної середньої освіти, економічні можливості громади, настрої та освітні потреби громади, зміни в нормативно-правовому забезпеченні загальної середньої освіти тощо» [5, с. 90 - 91].

Мезенцева О. І. виділяє й обґрунтовує міжнародні чинники розвитку загальної середньої освіти в Україні – політичні, економічні, інституціональні, соціально-психологічні та етичні, демографічні, екологічні [3, с. 20 - 23]. За основу цього поділу автор бере вплив світових процесів на розвиток освіти в Україні [3, с. 20]. Мезенцева О. І. наголошує, що міжнародні чинники «суголосні з внутрішніми» (внутрішньодержавними), але відрізняються тим, що «агенти їх впливу знаходяться за межами держави та опосередковано впливають на розвиток загальної середньої освіти в Україні» [3, с. 20].

З огляду на вплив загальносвітових глобалізаційних процесів на Україну, входження вітчизняної системи освіти в європейський (і світовий) освітній простір, зовнішні чинники розвитку загальної середньої освіти також можна диференціювати. За основу їх поділу доцільно взяти *ознаку територіальної приналежності*. Виходячи з цього, зовнішні чинники можна розподілити на *внутрішньодержавні* (виникають і впливають у межах кордонів держави) і *міжнародні* (виникають поза її межами, впливають на загальносвітовому (глобалізаційні процеси) і міждержавному рівнях). Зауважимо, що компонентний склад (групи) внутрішньодержавних і міжнародних чинників є, на нашу думку, принципово однаковими (за сферою функціонування можна виділити політико-правові, науково-технічні, економічні, соціально-економічні, демографічні, соціокультурні, освітні, соціально-психологічні, екологічні чинники). В умовах глобалізованого світу між цими чинниками існує тісний взаємозв'язок (узгодження національного законодавства з імплементованими нормами міжнародного права, обмін науковою інформацією, поширення технологій і технічних пристроїв, культурні зв'язки, соціальні (у т. ч. професійні) мережі, академічна й трудова мобільність, інвестиції тощо).

Схематичне зображення розподілу й співвідношення основних класів чинників розвитку загальної середньої освіти можна побачити на рис. 1.

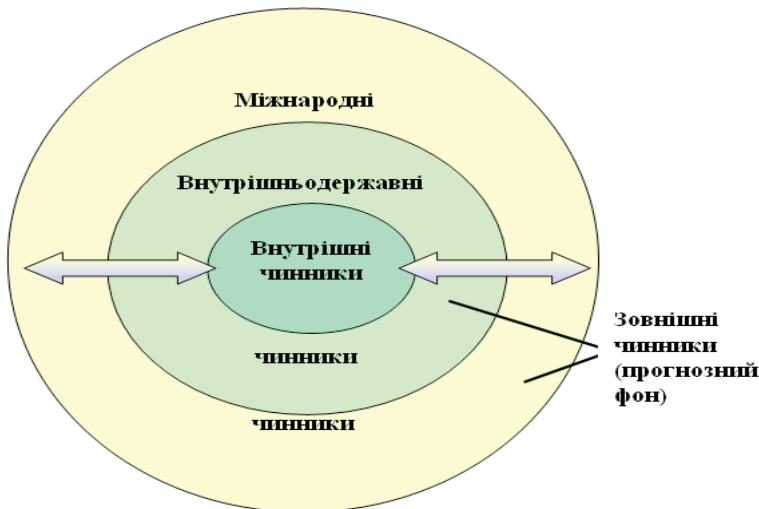

Рис. 1. Розподіл й співвідношення основних класів чинників розвитку загальної середньої освіти

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження [2; 3; 4; 5; 6; 7; 8 та ін.] дає змогу охарактеризувати наведені вище класи і групи чинників відповідно до розробленої класифікації, що зображена на рис. 2.

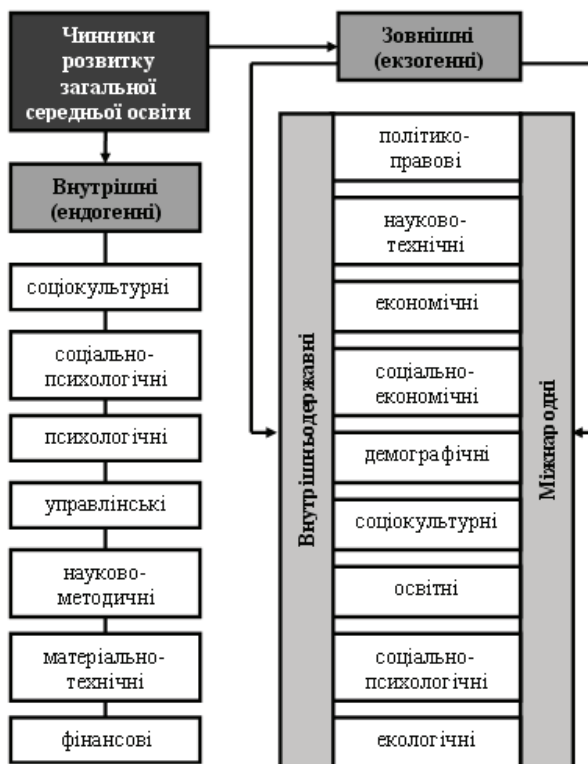

Рис. 2. Класифікація чинників розвитку загальної середньої освіти.

Оскільки зовнішні чинники розподілено нами на внутрішньодержавні й міжнародні, розглянемо ці великі групи чинників окремо. Спочатку дамо характеристику міжнародним чинникам розвитку загальної середньої освіти.

До міжнародних *політико-правових* чинників розвитку загальної середньої освіти можна віднести підписання, ратифікацію та імплементацію актів міжнародного права, міждержавних договорів, а також участь України в міжнародних організаціях (наприклад, ЮНЕСКО), діяльність міждержавних, міжнародних урядових і громадських організацій в Україні, що утверджує гарантовані ООН і Радою Європи освітні права людини, впливає на розвиток загальної середньої освіти.

Міжнародні *науково-технічні* чинники охоплюють глобальний розвиток науки й техніки (наукові відкриття, технічні винаходи, новітні інноваційні технології тощо), що визначають науково-технічний прогрес людства загалом та розвиток сфери освіти зокрема, вимоги до змісту сучасної загальної середньої освіти. До найважливіших науково-технічних чинників, що впливають на розвиток сучасної загальної середньої освіти, необхідно віднести новітню комп'ютерну техніку та інформаційно-комунікаційні технології.

До міжнародних *економічних* чинників розвитку загальної середньої освіти варто віднести стан світової економіки, міжнародні інвестиції, економічну діяльність транснаціональних компаній та їхні запити до робочої сили, міжнародний розподіл праці, залучення міжнародних освітніх «грантів, стипендіальні та інвестиційні програми, спонсорство в освіті» [3, с. 21] тощо.

Міжнародні *соціально-економічні* чинники розвитку загальної середньої освіти – це зумовлений світовою економічною кон'юнктурою розподіл доходів населення за світовими економічними зонами та національними економіками, що визначає його спроможність оплачувати освітні послуги, трудова міграція тощо.

До міжнародних *демографічних* чинників належать чисельність і міграція населення в світовому та європейському масштабах.

Серед найважливіших міжнародних *соціокультурних* чинників можна виділити цінності й освітні традиції, що транслиуються за допомогою творів масової культури, засобів масової інформації та соціальних мереж.

До міжнародних *освітніх* чинників можна віднести міжнародні освітні проекти і програми, міжнародний обмін освітніми технологіями й досвідом, фахівцями, міжнародну академічну мобільність учнів і майбутніх учителів, міжнародне співробітництво шкіл та інших установ системи загальної середньої освіти [3, с. 22] тощо.

Функціонування міжнародних *соціально-психологічних* чинників розвитку загальної середньої освіти пов'язано з діяльністю сучасних соціальних мереж (Facebook, LinkedIn та ін), які забезпечують спілкування (обмін інформацією та соціальну взаємодію) між представниками різних країн світу.

До міжнародних *екологічних* чинників можна віднести погіршення стану довкілля в планетарних масштабах, що зумовлює міжнародні зусилля щодо «поліпшення екологічної ситуації» засобами «екологічної освіти і виховання», «пропагування здорового способу життя» [3, с. 23].

Серед внутрішньодержавних чинників розвитку загальної середньої освіти так само виділяємо політико-правові, науково-технічні, економічні, соціально-економічні, демографічні, соціокультурні, освітні, соціально-психологічні, екологічні чинники.

Внутрішньодержавні *політико-правові* чинники – це державна освітня політика в галузі загальної середньої освіти, правове регулювання (законодавство, підзаконні правові акти) суспільних відносин у сфері загальної середньої освіти, регуляторна діяльність центральних (Кабінет Міністрів України, Міністерство освіти і науки України) та місцевих органів виконавчої влади (на обласному, районному, міському рівнях), уповноважених органів місцевого самоврядування, діяльність громадських організацій освітян, рівень політичної та законодавчої стабільності у сфері освіти тощо.

До внутрішньодержавних *науково-технічних* чинників розвитку загальної середньої освіти можна віднести подальший поступ вітчизняної педагогічної науки (теорії виховання, дидактики, предметних методик тощо), інших наук, основи яких викладаються в школі; створення і впровадження нових педагогічних ідей, концепцій, теорій; розроблення і впровадження сучасних освітніх технологій, засобів навчання; подальшу доцільну комп'ютеризацію та інформатизацію освітнього процесу; створення нового покоління навчального і навчально-методичного забезпечення (у т. ч. на електронних носіях) тощо.

До *економічних* чинників необхідно віднести стан економіки України в цілому та ринку праці зокрема, запити цього ринку на певні професії, державне й недержавне фінансування загальної середньої освіти тощо.

Серед внутрішньодержавних *соціально-економічних* чинників розвитку системи загальної середньої освіти виділимо доходи сімей з дітьми шкільного віку (від яких залежить їхня спроможність брати участь у добровільному фінансуванні додаткових освітніх послуг), доходи педагогічних працівників тощо.

До внутрішньодержавних *демографічних* чинників належать динаміка чисельності населення України, рівень народжуваності й віковий склад населення, територіальне розміщення населення та рівень урбанізації, міграція населення загалом та міграція населення шкільного віку (у т. ч. виїзд за кордон задля здобуття шкільної освіти).

До *культурологічних* чинників розвитку системи загальної середньої освіти можна віднести цінності, ідеали та освітні традиції українського суспільства, які визначають ставлення здобувачів освіти, їхніх батьків, громади, суспільства в цілому до освітніх результатів, освітнього процесу,

вчителів, школи, освітньої реформи тощо. Означені чинники впливають на мотивацію освітньої діяльності, соціально-психологічний клімат у школах, соціальну взаємодію та соціалізацію учасників освітнього процесу, проявляються і поширюються засобами масової інформації й соціальними мережами, творами масової культури.

Внутрішньодержавні *освітні чинники* – це рівень кваліфікації педагогічних працівників, які викладають у закладах загальної середньої освіти; вплив на функціонування загальної середньої освіти інших складників системи освіти України, а саме вищої (підготовка педагогічних кадрів) та післядипломної освіти (підвищення кваліфікації вчителів).

Соціально-психологічні чинники – це спілкування й соціальна взаємодія, конфлікти, що виникають з проблематики загальної середньої освіти, висвітлюються у засобах масової інформації, соціальних мережах тощо.

Внутрішньодержавні *екологічні чинники* розвитку загальної середньої освіти – це стан здоров'я здобувачів освіти в Україні; стан довкілля в територіальних громадах, де функціонують заклади загальної середньої освіти; освітні проекти, спрямовані на пропаганду здорового способу життя, збереження природного середовища; екологічна освіта і виховання в школах тощо [3, с. 23]. У найширшому розумінні до несприятливих екологічних чинників можна також віднести негативні соціально-медичні явища (алкоголізм, наркоманію, тютюнопаління, хвороби, що передаються статевим шляхом), які проникають до шкільних стін.

Надання характеристики зовнішніх чинників дає нам змогу перейти до *внутрішніх* (внутрішньосистемних, внутрішньошкільних) чинників розвитку системи загальної середньої освіти, які за *функціональною ознакою* можна розділити на сім груп: соціокультурні, соціально-психологічні, психологічні, управлінські, науково-методичні, матеріально-технічні, фінансові чинники.

Внутрішні *соціокультурні чинники* розвитку загальної середньої освіти – це цінності й освітні традиції, що склалися в педагогічних колективах, засвоєні педагогічними працівниками. З одного боку, ці цінності й традиції забезпечують «внутрішній стрижень», стійкість, витривалість системи загальної середньої освіти. З іншого боку, певна частина з них не сприяє необхідним освітнім змінам. Якщо в школі панують традиції інноваційного розвитку, педагогічної творчості й новаторства, самоврядності, наставництва, взаємної поваги, співробітництва, соціального партнерства, міжкультурного діалогу, то вона розвиватиметься сама і розвиватиме систему загальної середньої освіти. Але якщо в закладі освіти культивується консерватизм, формалізм, авторитаризм, байдужість, ізоляціонізм, то складно очікувати на внесок школи в цей розвиток.

Зауважимо, що значущість соціокультурних чинників розвитку загальної середньої освіти зумовлена тим, що вони позначаються на соціально-психологічних (соціально-психологічний клімат) і психологічних (мотивація педагогічних працівників) чинниках.

Соціально-психологічні чинники – це, передусім, соціально-психологічний клімат у школах, інших організаціях системи загальної середньої освіти; професійне й міжособистісне спілкування педагогічних працівників (між собою, з учнями, з батьками, з представниками громади тощо); можливі конфлікти.

До внутрішніх *психологічних чинників* розвитку загальної середньої освіти можна віднести професійну мотивацію педагогічних працівників (професійні потреби, інтереси, мотиви). Важливо, щоб участь педагогічного працівника у процесі розвитку загальної середньої освіти зумовлювала мотивація досягнення успіху (а не уникнення невдачі), щоб ця мотивація була внутрішньо організованою, тобто ґрунтувалась на внутрішніх, морально-духовних потребах особистості, а не на зовнішніх стимулах (гроші, кар'єра, увага суспільства тощо).

Серед *управлінських чинників* розвитку загальної середньої освіти необхідно виділити автономізацію шкіл і вчителів, шкільне самоврядування, самоменеджмент учителя. Вплив цих чинників відбувається на рівні освітнього процесу в окремій школі, але його наслідки значущі для всієї системи загальної середньої освіти.

Науково-методичні чинники пов'язані з науково-методичною (методичною) роботою в закладах загальної середньої освіти, спрямованою на підвищення рівня фахової підготовки педагогічних

працівників. Окрім традиційних напрямів (поглиблення філософських знань, психолого-педагогічної і загальнокультурної підготовки, оволодіння суміжними методиками викладання навчальних предметів, оволодіння новітніми освітніми технологіями, методами й засобами навчання), сучасна науково-методична робота спрямована на активізацію дослідницької діяльності педагога, розвиток творчого потенціалу вчителя, залучення його до розроблення і впровадження освітніх інновацій. Успішна реалізація цих напрямів внутрішньошкільної науково-методичної роботи, оприлюднення одержаного досвіду, позитивно впливають на розвиток системи загальної середньої освіти.

Серед внутрішніх *матеріально-технічних* чинників розвитку загальної середньої освіти можна виділити розвиток матеріально-технічної бази як системи освіти загалом, так і окремих закладів. Приміщення закладу освіти, навчальне обладнання, комп'ютерна техніка, бібліотечні фонди, шкільні музеї, майстерні, земельні ділянки, транспортні засоби – усі ці матеріальні об'єкти є *передумовою* розвитку школи, без них він або неможливий, або дуже обмежений. Однак просте кількісне накопичення матеріально-технічної бази (її ріст) ще не свідчить про розвиток закладу освіти. Необхідним є внутрішній чинник – спроможність адміністрації та педагогічного колективу школи ефективно використовувати цю матеріально-технічну базу, зберігати і примножувати її. Так, однією з провідних тенденцій розвитку загальної середньої освіти кінця XX – початку XXI ст. стала інформатизація, яка не була б можливою без комп'ютеризації, швидкого збільшення парку комп'ютерної техніки, що використовується в школах. Проте інформатизація освітнього процесу залежить не лише від комп'ютеризації як збільшення кількості комп'ютерної техніки, але й від спроможності вчителів щоденно ефективно використовувати її в ньому, від рівня володіння й застосування ними інформаційно-комунікаційних технологій. Отже, окрім фінансування школи (зовнішнього чинника), за рахунок якого, як правило, розвивається її матеріально-технічна база, є чинник внутрішній – ефективне використання цієї бази педагогічним колективом закладу освіти.

Внутрішні *фінансові* чинники розвитку загальної середньої освіти, на нашу думку, пов'язані з одержанням і використанням школою додаткового фінансування за рахунок спонсорської допомоги, участі в національних і міжнародних освітніх проектах (гранти), надання додаткових платних послуг. Крім того, потужним внутрішнім фінансовим чинником розвитку школи може стати надання педагогічному колективу права участі у визначенні цільового призначення фінансових ресурсів, які виділяються закладу освіти.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Чинники розвитку загальної середньої освіти – це внутрішні або зовнішні умови, рушійні сили, причини цього процесу, що визначають його характерні риси (характер в цілому); фактори цього розвитку.

Аналіз наукової літератури дав змогу обґрунтувати підстави та розробити класифікацію чинників розвитку загальної середньої освіти.

За першою підставою, *походженням*, можна виділити *зовнішні* й *внутрішні* чинники розвитку загальної середньої освіти.

За другою підставою, *територіальною приналежністю*, зовнішні чинники можна розподілити на *внутрішньодержавні* й *міжнародні*. Як внутрішньодержавні, так і міжнародні чинники розвитку загальної середньої освіти можна поділити за однією підставою, *сферою функціонування*, на декілька груп (політико-правові, науково-технічні, економічні, соціально-економічні, демографічні, соціокультурні, освітні, соціально-психологічні, екологічні чинники).

У свою чергу, внутрішні чинники розвитку загальної середньої освіти можна поділити за *функціональною ознакою* на сім груп (соціокультурні, соціально-психологічні, психологічні, управлінські, науково-методичні, матеріально-технічні, фінансові).

Означені чинники і групи чинників тісно взаємопов'язані, перебувають у безпосередньому або опосередкованому, прямому і зворотному зв'язках.

Перспективи подальших досліджень пов'язані зі створенням методики експертного опитування щодо визначення впливу виділених чинників на розвиток загальної середньої освіти в Україні, її експериментальною апробацією і впровадженням у практику освітньо-педагогічного прогнозування.

Використані джерела

1. Великий тлумачний словник української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
2. Гершунский Б. С. Образовательно-педагогическая прогностика. Теория, методология, практика : учеб. пособие / Б. С. Гершунский. – М. : Флинта; Наука, 2003. – 768 с.
3. Мезенцева О. І. Міжнародні чинники розвитку загальної середньої освіти в Україні / О. І. Мезенцева // Український педагогічний журнал. – 2017. – № 4. – С. 18 - 26.
4. Онищук Л. А. Концепція прогнозування розвитку загальної середньої освіти / Л. А. Онищук. – К. : Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка, 2016. – 36 с.
5. Пузіков Д. О. Модель прогнозування розвитку загальноосвітнього навчального закладу в системі внутрішньошкільної методичної роботи / Д. О. Пузіков // Український педагогічний журнал. – 2016. – № 4. – С. 86 - 93.
6. Пузіков Д. О. Теоретична модель прогнозування розвитку загальної середньої освіти / Д. О. Пузіков. // Український педагогічний журнал. – 2017. – № 4. – С. 128 - 137.
7. Рабочая книга по прогнозированию / Редкол.: И. В. Бестужев-Лада (отв. ред.). – М.: Мысль, 1982. – 430 с.
8. Титаренко І. О. Феномен соціально-культурних чинників у функціонуванні системи освіти / І. О. Титаренко // Педагогічний процес: теорія і практика. – 2017. – Вип. 3. – С. 106 - 111.
9. Шульга Н. Законодавче забезпечення і чинники, що впливають на стан сучасної освітньої політики в Україні / Н. Шульга // Вісник національної академії державного управління при Президентові України. – 2012. – Вип. 1. – С. 274 - 281.

References

1. Velykyj tлумachnyj slovnyk ukrajins'kohoji movy (z dod. i dopov.) / Uklad. i gholov. red. V. T. Busel. – K. ; Irpinj : VTF "Perun", 2005. – 1728 s.
2. Gershunskij B. S. Obrazovatel'no-pedagogicheskaja prognostika. Teorija, metodologija, praktika : ucheb. posobie / B. S. Gershunskij. – M.: Flinta; Nauka, 2003. – 768 s.
3. Mezenцева O. I. Mizhnarodni chynnyky rozvytku zaghal'noji seredn'ohoji osvity v Ukrajinі / O. I. Mezenцева // Ukrajins'kyj pedagoghichnyj zhurnal. – 2017. – # 4. – S. 18 – 26.
4. Onyshhuk L. A. Konceptcija proghnozuvannja rozvytku zaghal'noji seredn'ohoji osvity / L. A. Onyshhuk. – K.: Instytut pedagoghiky NAPN Ukrajinj, Pedagoghichna dumka, 2016. – 36 s.
5. Puzikov D. O. Modelj proghnozuvannja rozvytku zaghaljnoosvitnjogho navchal'nogho zakladu v systemi vnutrishnjoshkil'noji metodychnoji roboty / D. O. Puzikov // Ukrajins'kyj pedagoghichnyj zhurnal. – 2016. – # 4. – S. 86 – 93.
6. Puzikov D. O. Teoretychna modelj proghnozuvannja rozvytku zaghal'noji seredn'ohoji osvity / D. O. Puzikov. // Ukrajins'kyj pedagoghichnyj zhurnal. – 2017. – # 4. – S. 128 – 137.
7. Rabochaja kniga po prognozirovaniju / Redkol.: I. V. Bestuzhev-Lada (otv. red.). – M.: Mysl', 1982. – 430 s.
8. Tytarenko I .O. Fenomen social'no-kul'turnykh chynnykiv u funkcionuvannja systemy osvity / I. O. Tytarenko // Pedagoghichnyj proces: teorija i praktyka. – 2017. – Vyp. 3. – S. 106 – 111.
9. Shuljgha N. Zakonodavche zabezpechennja i chynnyky, shho vplyvajutj na stan suchasnoji osvitn'ohoji polityky v Ukrajinі / N. Shuljgha // Visnyk nacional'noji akademiji derzhavnogho upravlinnja pry Prezydentovi Ukrajinj. – 2012. – Vyp. 1. – S. 274 – 281.

Прохоренко А. А., кандидат психологических наук, научный сотрудник отдела инноваций и стратегий развития образования Института педагогики НАПН Украины

ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ ОБЩЕГО СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ: КЛАССИФИКАЦИЯ И ХАРАКТЕРИСТИКА

В статье выделены, обоснованы и охарактеризованы факторы развития общего среднего образования, представлена классификация этих факторов.

Для осуществления этой классификации использовалось несколько основ (признаков), первым из которых является происхождение этих факторов: деление на внутренние (возникшие или локализованные в самой системе общего среднего образования) и внешние. Внешние

по територіальному признаку розподілені на внутрігосударственні (возникають і впливають в межах держави) і міжнародні (возникають і впливають на общемировому (глобалізація) і міжгосударственому рівнях). Основанням для виділення конкретних груп внутрігосударствених і міжнародних факторів розвитку загального середнього освіти стали сфери державної (міжнародної) життя: політико-правова, науково-технічна, економічна, соціально-економічна, демографічна, соціокультурна, освітня, соціально-психологічна, екологічна.

Ключевые слова: загальне середнє освітє; розвитє; освітєльно-педагогічне прогнозування; прогнозний фон; фактори розвитку загального середнього освіти; класифікація і характеристика факторів.

Prokhorenko O., Candidate of Psychological Sciences, Scientific Researcher at the Innovations and Education Development Strategies Department of the Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine

FACTORS OF DEVELOPMENT OF GENERAL SECONDARY EDUCATION: CLASSIFICATION AND CHARACTERISTICS

The article highlights, substantiates and characterizes the factors of development of general secondary education, the classification of these factors is given. The actuality of the study is caused by the need to select and justify, to develop a classification of the factors of development of general secondary education, which is one of the prerequisites for making sound predictions of the course of this process.

The factors of the development of general secondary education are the internal or external conditions, driving forces, the causes of this process, which determine its characteristic features (the character as a whole); factors of this development.

Analysis of the scientific literature gave the author the opportunity to substantiate the grounds and develop a classification of the factors of development of general secondary education. Several foundations (attributes) were used to implement this classification. By the first reason, origin, one can distinguish external and internal factors of the development of general secondary education. For the second reason, the territorial affiliation, external factors can be divided into domestic and international. Both internal and international factors of the development of general secondary education can be divided by one reason, the sphere of functioning, into eight identical groups, namely: political and legal, scientific and technical, economic, socio-economic, demographic, socio-cultural, educational, socio-psychological, environmental factors.

In turn, the internal factors of the development of general secondary education can be divided by the functional attribute into seven groups (socio-cultural, socio-psychological, psychological, managerial, scientific-methodical, material, technical, and financial).

The indicated factors and groups of factors are closely interrelated, being in direct or mediated, direct and reversal connection.

The prospects for further research are connected with the creation of a methodology for an expert survey on determining the impact of the selected factors on the development of general secondary education in Ukraine, its pilot testing and the implementation of the practice of educational and pedagogical prediction.

Key words: general secondary education; development; educational and pedagogical prediction; prediction background; factors of development of general secondary education; classification and characterization of factors.